

วัฒนธรรมทางการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตย

Political Culture and Democracy Development

ปวิมากรณ์ อรรถนันท์¹, สันญา เคนาภูมิ², ภักดีโพธิ์สิงห์³

บทคัดย่อ

ประชาธิปไตยที่แท้จริงไม่ใช่ได้มาง่ายดายซึ่งต้องอาศัยกระบวนการยาวนานพอสมควร เพื่อกล่อมเกล้าผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ด้วยการบ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยผ่านการศึกษาอบรม ปลุกฝังประชาชนให้ศรัทธาต่อวิถีประชาธิปไตย และหล่อหลอมจนกลายเป็นพฤติกรรมที่ฝังามของคนในสังคมประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางการเมืองที่เอื้ออำนวยต่อระบอบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยอันจะส่งผลต่อโครงสร้างและพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นแบบประชาธิปไตย

คำสำคัญ : วัฒนธรรมทางการเมือง, ประชาธิปไตย

¹ นักศึกษา ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

² ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ABSTRACT

Real democracy has not perfected easily which need to requires a fairly long processto train people participating on politics by the incubation of the democratic political culture through a process of learning, education, training, cultivate and enlighten for believing in the way of democracy as the good behavior people according to democratic society, in particular, the political culture that is conducive to a democratic political system that affect to the structure and political behavior of people as a democratic life.

Keywords : Political Culture, Democracy

บทนำ

ประชาธิปไตยจะพัฒนาไปได้ประชาชนต้องมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย และวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเพราะเมื่อประชาชนรู้จักสิทธิหน้าที่และเสรีภาพตามระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแล้วก็จะส่งผลให้ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนได้อย่างถูกต้องภายในขอบเขตโดยไม่ก้าวล่วงผู้อื่นนอกจากนี้การจะพัฒนาประชาธิปไตยให้เจริญมั่นคงประชาชนจะต้องมีความเข้มแข็งทั้งในด้านความคิดสติปัญญาที่รู้อะไรเป็นอะไร และรู้จักการพึ่งตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันซึ่งความเข้มแข็งที่สำคัญคือเข้มแข็งในวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยมีความคิดความเชื่อวิถีชีวิตและพฤติกรรมที่สอดคล้องเหนียวแน่นกับวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างไม่หยุดยั้งการมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เหนียวแน่นนั้นนอกจากจะช่วยสร้างช่วยพัฒนาและช่วยรักษาประชาธิปไตยไว้ได้แล้วจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการพังทลายหรือล่มสลายของประชาธิปไตยอีกด้วยซึ่งปัจจัยที่จะทำให้ประชาชนเข้มแข็งได้ก็อยู่ที่การศึกษา เพราะการศึกษาจะช่วยให้นักคิดเป็นและมีความคิดเป็นของตนเองรู้จักเลือก รู้จักตัดสินใจ ในสิ่งที่ถูกที่ควรและรู้จักใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาแทนการใช้กำลังความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งยังเป็นเกาะป้องกันทำให้ไม่ถูกชักจูงและถูกครอบงำความคิดจากผู้ที่ไม่หวังดี หรือผู้ที่เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องให้กระทำในสิ่งที่ไม่เป็นผลดีกับสังคม และประเทศปัจจัยอีกประการที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยคือเศรษฐกิจในประเทศนั้น ต้องดีไม่เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยคนจนคนเมืองคนชนบทมากเกินไปจนทำให้ประชาชนรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมหรือไม่เสมอภาคจนนำมาซึ่งความแตกแยกแบ่งฝ่ายเกิดขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตามเมื่อประชาธิปไตยพัฒนาก้าวหน้ามากขึ้นเพียงใดการเมืองการปกครองประเทศนั้นก็จะเจริญก้าวหน้าตามมาและส่งผลให้สถาบันการเมืองเกิดความเข้มแข็งไม่ล้มลุกคลุกคลาน เหมือนที่ผ่านมา (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. มกราคม 2554) อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยเกิดขึ้นและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมการเมืองที่มีมาก่อน วัฒนธรรมทางการเมืองมีลักษณะไม่หยุดนิ่งและวัฒนธรรมทางการเมืองบางอย่างก็สืบทอดถึงปัจจุบัน ผ่านการศึกษา สื่อ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนทั้งนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2554 : 51) ได้แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองไทยใน 3 ยุคดังนี้

1. ไทยโบราณ (ก่อน ร. 5) ยุค “สมัยก่อนรัชกาลที่ 5” (พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) หรือเรียกว่ายุคไทยโบราณ คือการเมืองของไทยโบราณก่อน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีคนเข้าใจผิดในสังคมไทยกันมากกว่า พระเจ้าแผ่นดินไทยในสมัยโบราณทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรทุกส่วน ในความเป็นจริงไม่ใช่ พระเจ้าแผ่นดินไทย

มีพระราชอำนาจจำกัดพระเจ้าแผ่นดินตั้งแต่สมัยอยุธยาไม่มีเครื่องมือที่จะแผ่ขยายพระราชอำนาจไปถึงพลเมือง ไม่มีกองทหารประจำการ ไม่มีระบบราชการแบบใหม่พระราชอำนาจแม้ในทางทฤษฎีจะมีแต่ในทางปฏิบัติมีจำกัดเมื่อเป็นเช่นนั้นถามว่าแล้วอำนาจในบ้านเมืองไปอยู่ที่ไหนคำตอบก็คือกระจายอยู่ในหมู่ “ชนชั้นปกครอง” อยู่ในกลุ่มที่กฎหมายโบราณเรียกว่า “มูลนาย” อำนาจทั้งหลายอยู่กับมูลนายเจ้าเมืองหรือใครก็ตามที่สามารถจัดตัวเองได้ว่าเป็น “ชนชั้นปกครอง” กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในระบบราชการ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ได้เป็นระบบราชการเช่นปัจจุบันที่มีปลัดกระทรวงและไล่เป็นทบวงต่าง ๆ มันเป็นอำนาจที่กระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ รวมทั้งคนที่อยู่ในหมู่บ้าน คนที่เป็นนายบ้าน คนที่เป็นผู้นำของหมู่บ้านด้วย ในแง่ระบบโครงสร้างการปกครองใหญ่อำนาจถูกกระจายไม่ได้รวมศูนย์มาอยู่ในระบบที่เล็กลงบ้างคือในระดับที่เล็กลงมาในระดับชุมชน หมู่บ้าน และตำบล ในท้องถิ่นนั้น ในระดับชุมชนนั้นเราจะพบสิ่งสำคัญอยู่ 3 สิ่ง

อันที่ 1 คือ คนไทยส่วนใหญ่ดำรงชีพอยู่ในเศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตัวเอง แปลว่าเขาใช้ทรัพยากรอยู่ในระดับเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งจึงมีน้อยแต่ก็ไม่ใช่ว่าไม่มีเลย

อันที่ 2 ต่อมาคำว่าเศรษฐกิจพึ่งตัวเอชนั้น ไม่ได้หมายความว่าคนต่างคนต่างเพาะปลูกของตัวเองในไร่นาโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร ตรงกันข้าม ในการเพาะปลูกให้พอเพียงต้องใช้ทรัพยากรกลางของชุมชนหลายต่อหลายอย่าง เช่น เหมืองฝาย ที่ไม่ได้เป็นของใคร การทำนาในที่นาของตนต้องอาศัยเหมืองฝายซึ่งเป็นของส่วนรวม นอกจากนั้นในระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองต้องการการช่วยเหลือกันเยอะมาก ฉะนั้นโดยวิถีการผลิตมันบังคับให้ชุมชนแต่ละแห่งต้องมีนโยบายร่วมมือเอื้อกันและกันพอสมควร ไม่เหมือนในปัจจุบันที่ต่างคนต่างอยู่และต้องมีอำนาจบังคับ

อันที่ 3 ที่มีความสำคัญคือ ถึงแม้หลักโบราณคนไม่ได้อยู่โดยเท่าเทียมกัน มีคนรวยคนจน หรือจะพูดอีกอย่างคือมันมีคนที่ย่ำแย่ถึงทรัพยากรได้ต่างกัน คนบางคนเข้าถึงทรัพยากรได้มากกว่า ฉะนั้นความสัมพันธ์ของคนกลุ่มนี้ในหมู่บ้านคือความสัมพันธ์ที่เรียกว่า “ระบบอุปถัมภ์” เมื่อพูดถึง “ระบบอุปถัมภ์” เรามักคิดว่ามันมีใครบางคนที่ย่ำแย่และอีกบางคนที่ย่ำแย่ทำอะไรไม่ได้ต้องพึ่งพาเขาร้อยเปอร์เซ็นต์ ต้องรอความช่วยเหลือจากคนที่ใหญ่ที่ย่ำแย่ แต่ว่าแท้จริงแล้ว “ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์” ในทางวิชาการมันก็คือ “ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน” คนรวยกว่าต้องให้คนจนที่อยู่ในอุปถัมภ์ของตนเองได้ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในตัว ในขณะที่เดียวกันก็แลกโดยการให้คนนั้นมาเป็นลูกน้อง มาเป็นแรงงาน หรือเอาทรัพย์สินเงินทองมาบำเรอตัวก็ตามแต่สรุป

มันเป็น “ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน” ซึ่งมันเปิดโอกาสที่สำคัญให้มีการต่อรองในการใช้ทรัพยากรได้ เพราะมันอยู่ในความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกัน คนที่รวยมีที่นาใหญ่ปลูกข้าวมากจะบังคับให้ได้น้ำคนเดียวยังไม่ได้เพราะต้องการกำลังในการเก็บเกี่ยวให้หมด ต้องให้คนอื่นมาเป็นกำลังช่วยในการเกี่ยวข้าว แปลว่าคนรวยต้องพึ่งพาอาศัยคนจนดังนั้นคนจนก็มีโอกาสต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรด้วยสังคมสมัยนั้นอำนาจกระจายอยู่ในชนชั้นปกครอง มีการต่อรองและเล่นการเมืองระหว่างขุนนาง เกิดลักษณะความสัมพันธ์แบบพึ่งพาหรือระบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พึ่งพากันและกัน

2. สมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือระบอบการปกครองและการเมืองที่บุคคลหรือคณะบุคคลรวบอำนาจทั้งหมดไว้ฝ่ายเดียวแต่อำนาจที่ถูกรวบไว้ในมือนี้ไม่ใช่อำนาจเถื่อนที่เกิดจากกำลังดิบ ๆ หากเป็นอำนาจที่คนอื่นอีกมาก (แม้ไม่ทั้งหมด) เห็นว่าชอบธรรมหรือถูกต้องตามกฎหมาย และประเพณีเราเรียกอำนาจเช่นนี้ว่า “**อาญาสิทธิ์**” ดังนั้นผู้นำในระบอบสมบูรณาญาสิทธิจึงเป็นผู้ตัดสินใจเด็ดขาดในทุกเรื่องและควบคุมการดำเนินการของรัฐได้ทุกแง่มุมบุคคลหรือคณะบุคคลอาจทำเช่นนั้นในนามของพรรค, ชนชั้นหรือสถาบันกษัตริย์ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชในสังคมต่าง ๆ หรือแม้ในสังคมเดียวกันแต่ต่างวาระกันมีวิธีรวบอำนาจดังที่กล่าวนี้ อย่างสลับซับซ้อนกว่าการใช้กำลังดิบ ๆ เสมอต่างต้องสร้างหรืออ้างอุดมการณ์ทางการเมืองหรือสังคมอันเป็นที่ยอมรับของคนอื่นอย่างน้อยก็ในหมู่ชนชั้นนำด้วยกันต้องหาวิธีการที่จะทำให้ตนสามารถควบคุมการคลัง, กำลังกองทัพ, ระบบราชการ, กระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ, ระบบการศึกษาและระบบข่าวสารข้อมูล, การนำทางวัฒนธรรม, และการวางนโยบายการเมืองทั้งในและต่างประเทศไว้อย่างที่ผู้อื่นเห็นว่าชอบธรรมทั้งนี้ยังไม่พูดถึงการขจัดศัตรูคู่แข่งด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งในทางสว่างและทางมืดทั้งในทางที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงสามารถสร้างและรักษาอำนาจสมบูรณาญาสิทธิของตนไว้ได้ก่อนหน้าการปฏิรูปการเมืองการปกครองในสมัย ร.5 พระมหากษัตริย์ไทยมีอาญาสิทธิ์สูงสุดก็จริงแต่เป็นไปตามทฤษฎีเท่านั้น ในทางปฏิบัติมีอำนาจของคนและสถาบันอื่น ๆ อีกมากที่ถ่วงดุลหรือขวางกลางพระราชอำนาจ เช่นขุนนาง, เจ้าเมือง, พระสงฆ์สำนักต่าง ๆ, ผู้มีกำลังในท้องถิ่น, เจ้าประเทศราช, ฯลฯ เป็นต้น ในกรณีประเทศไทย (ซึ่งนับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาเรียกชื่อประเทศอย่างเป็นทางการว่าสยาม) บุคคลหรือสถาบันที่เข้ายึดกุมอำนาจสมบูรณาญาสิทธิ์คือสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้น จึงเป็นยุคสมัยของสมบูรณาญาสิทธิราชย์อันเป็นยุคสมัยที่ประเทศกำลังย่างเข้าสู่ความเป็นรัฐและสังคมสมัยใหม่สืบต่อมาจนถึงปัจจุบันและทำให้คนไทยรู้สึกว่าได้ใกล้ชิดกับยุคสมัยนี้เพราะเป็นรากเหง้าของคนไทยสมัยใหม่ทั้งยังทิ้งร่องรอยและอิทธิพลสืบมาถึงปัจจุบันทั้งในทางการเมือง

เศรษฐกิจและวัฒนธรรมดั่งนั้นแม้ยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามอาจกินระยะเวลาไม่กี่ทศวรรษ สิ้นสุดลงด้วยการปฏิวัติที่ไม่มีผลไพศาลนักนอกจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองถือว่าสิ้นมาก เมื่อเปรียบเทียบกับยุคสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสังคมอื่นอีกหลายสังคมแต่กลับมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างมากว่าสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของสังคมอื่น ๆ ยุคสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามเป็นยุคสมัยที่ไทยเผชิญความเปลี่ยนแปลงอย่างมโหฬารอันเกิดจากการรุกคืบเข้ามาของทุนนิยมโลกและการกระทำของผู้นำไทยเองวัฒนธรรมการเมืองแบบรวมศูนย์หลัง ร.5 สถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยรวมอำนาจทั้งหลายอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของกษัตริย์การเมืองเป็นเรื่องของชนชั้นนำเท่านั้น เป็นเรื่องเฉพาะของชนชั้นนำ ที่มีความรู้และฐานะทางเศรษฐกิจ มองว่าการเมืองเป็นเรื่องของความรู้และการใช้เทคนิคขั้นสูงในการบริหาร (กีดกันประชาชนจากพื้นที่การเมือง) ให้คุณค่ากับการเมืองที่มีความสงบเรียบร้อย ฉะนั้นความหวาดกลัวต่อความไม่มั่นคงของชนชั้นตนเองจึงมีอยู่ เป็นเหตุให้การจัดการทางการเมืองมีแนวโน้มในการใช้ความรุนแรงอย่างมากเช่น รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามกลุ่มกบฏ กลุ่มที่คิดต่าง

3. ในระบอบการเลือกตั้งและรัฐประหาร การเลือกตั้งคือ กิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) อันเป็นกลไกที่แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องหรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมืองหรือการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยประชาชนทั่วไปเลือกผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ (Ideology) นโยบาย (Policy) และวิสัยทัศน์ (Vision) ที่สอดคล้องกับตนด้วยความคาดหวังว่าผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่ตนเลือกให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้น จะนำอุดมการณ์และนโยบายไปเป็นแนวนโยบายในการบริหารประเทศ และทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการเมืองการปกครองของประชาชนการเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะผลของการเลือกตั้งจะตัดสินว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้เป็นผู้ปกครอง ประเทศประชาธิปไตยจำเป็นต้องมีการเลือกตั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถเสนอตัวเข้ารับใช้ส่วนรวมโดยการสมัครรับเลือกตั้ง และเปิดโอกาสให้พลเมืองใช้สิทธิในการเลือกบุคคลที่ตนต้องการให้เป็นผู้ปกครองหรือเป็นผู้ใช้สิทธิเป็นปากเสียงแทนตนในสภา **รัฐประหาร**หรือ การยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าต่อไป หรือประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในระยะเวลา

ไม่นานนัก เช่น หากทหารเห็นว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งบริหารประเทศชาติผิดพลาด และจำเป็นต้องบังคับให้รัฐบาลพ้นจากอำนาจ จึงใช้กำลังบังคับให้ออกจากตำแหน่ง โดยประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญ หรือประกาศให้มีการเลือกตั้งใหม่ภายในเวลาที่กำหนด ลักษณะนี้ ก็เรียกได้ว่าเป็นการก่อรัฐประหาร

องค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง

วัฒนธรรมการเมือง หมายถึง ความคิดและความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความคิดและความเข้าใจต่อการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรในสังคม และวัฒนธรรมทางการเมืองยังหมายถึงรูปแบบการกำหนดทิศทางสู่เป้าหมายทางการเมืองส่วนใหญ่แสดงออก ในรูปแบบความเชื่อ สัญลักษณ์ และคุณค่า สำหรับบุคคลวัฒนธรรมทางการเมืองทำหน้าที่ เป็นเครื่องชี้แนะแนวทางการประพฤติทางการเมืองให้แก่บุคคล โดยการช่วยตีความสิ่งที่เป็ นการเมือง สำหรับสังคมโดยรวม วัฒนธรรมทางการเมืองเปรียบเสมือนแบบแผนของค่านิยม และบรรทัดฐานทางการเมือง ซึ่งช่วยให้การทำงานของสถาบันและองค์กรทางการเมือง มีความสอดคล้องกันพอสมควร (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2554)

1. ประเภทวัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองไทยในอดีตไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรมแบบระบบอุปถัมภ์ค้ำชู แบบศักดินานิยมและแบบอำนาจนิยมเมื่ออยู่ภายใต้ระบบ การปกครองแบบเก่า โครงสร้างทางสังคมแบบเก่า วัฒนธรรมทางการเมืองเหล่านี้ก็ดำรงอยู่ได้ อย่างไม่น่าจะมีปัญหาเพราะอาจจะมีสอดคล้องกับระบบการปกครองและโครงสร้าง ทางสังคมในอดีตของไทยแต่ในภาวะปัจจุบันประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตยจนได้เจ็ดสิบห้าปี นับได้ว่าเป็นก้าวที่ยาวนาน แต่อย่างไรก็ตาม ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศไทยที่พยายามจำลองแบบประชาธิปไตย ตะวันตกมาดูเหมือนหนึ่งว่าเติบโตไม่ได้เต็มที่อย่างที่ควรจะเป็นดังประเทศตะวันตกวัฒนธรรม การเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตกเน้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค เศรษฐ ต่อหลักนิติรัฐ เศรษฐต่อความเห็นของคนส่วนใหญ่แต่ยังคำนึงถึงเสียงส่วนน้อยของสังคม ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยเมื่อประเทศได้เปิดรับอารยธรรมตะวันตกและจะเห็นได้ชัดหลังการ เปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมาแต่วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ในอดีตก็ยังคงอยู่ไม่สูญสลายหายไปไหนและยืนหยัดอยู่ได้จนถึงปัจจุบันแต่อาจมีการเปลี่ยน รูปแบบไปบ้างเช่นระบบอุปถัมภ์ค้ำชูในอดีตก็ยังดำรงอยู่ในสังคมประชาธิปไตยแบบไทย ๆ แต่เปลี่ยนจากการอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยโครงสร้างฐานันดรทางสังคม (social hierarchical structure) มาเป็นการอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยเงินตรา (cashnexus) ศักดินานิยมและอำนาจนิยม

ในอดีตก็ยังคงอยู่ถึงปัจจุบันแต่อยู่ในรูปแบบใหม่ที่ผูกพันกันด้วยเงินตราและผลประโยชน์ต่างตอบแทนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีเงินตรา สิ่งเหล่านี้คือ วัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยอุปถัมภ์ของไทย (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2550) ประเภทวัฒนธรรมทางการเมืองถูกแบ่งออกเป็นดังนี้

1.1 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบนี้ ประชาชนแทบไม่มีความสัมพันธ์กับระบบการเมืองระดับชาติ จะตอบสนองความต้องการอะไรของเขาได้เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเลยไม่มีการรับรู้ ไม่มีความเห็นและไม่ใส่ใจต่อระบบการเมือง ไม่คิดว่าตนเองมีความจำเป็นต้องมีส่วนร่วมทางการเมืองเพราะไม่คิดว่าการเมืองระดับชาติจะกระทบเขาได้ และไม่หวังว่าระบบการเมืองระดับชาติจะตอบสนองความต้องการของตน ได้สังคมที่อาจพบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบก็คือบรรดาสังคมเผ่าทั้งหลายในทวีปแอฟริกาหรือชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละเผ่าขาดความเชื่อมโยงกับการเมืองระดับชาติขาดโอกาสในการรับรู้และเข้าใจบทบาทของตนต่อระบบการเมืองแต่มีการรับรู้ที่ “แคบ” อยู่เฉพาะแต่กิจการในเผ่าของตน หรือในประเทศด้อยพัฒนาที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและไร้การศึกษาจึงถูกปลูกฝังด้วยความเชื่อดั้งเดิมมาแต่โบราณว่าเรื่องการปกครองเป็นเรื่องของผู้ปกครองทำให้ผู้ปกครองใช้อำนาจได้โดยไม่ถูกตรวจสอบจากประชาชน

1.2 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject political Culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมรู้จักสถาบันการเมืองและมีความรู้สึกต่อมันไม่ว่าในแง่บวกหรือลบ ประชาชนเริ่มสนใจและความสัมพันธ์กับระบบการเมืองคือ เขารู้ว่าการเมืองสามารถจัดสรรและจัดการผลประโยชน์ให้เขาได้ แต่เขาไม่สามารถมีบทบาทหรืออิทธิพลต่อระบบการเมืองนั้นได้เขารู้เรื่องราวเกี่ยวกับอำนาจรัฐและการเมืองและยอมรับกับระบบนั้น ๆ แต่ไม่รู้ว่าจะสามารถเข้ามามีส่วนร่วมผ่านช่องทางหรือกลไกใดเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจต่อระบบการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป แต่ไม่สนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในตลอดทุกกระบวนการและไม่มีความรู้สึกว่าเขาเองมีความหมายหรืออิทธิพลต่อระบบการเมืองบุคคลเหล่านี้มักมีพฤติกรรมยอมรับอำนาจรัฐเชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐโดยคุณลักษณะของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าจะพบได้ในกลุ่มคนชั้นกลางในประเทศกำลังพัฒนา เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองโดยทั่วไป แต่ยังคงมีความเชื่อที่ฝังรากลึกมาแต่เดิมอันเป็นอิทธิพลของสังคมเกษตรกรรมว่าอำนาจรัฐเป็นของผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไปควรมีหน้าที่เชื่อฟังและปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น

1.3 วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant political Culture)

วัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองและรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการเมืองไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือลบประชาชนมีสำนึกและตระหนักถึงบทบาทของตนในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง พวกเขาเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถมีอิทธิพลต่อการเมืองได้ และมีอำนาจที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เป็นวัฒนธรรมทางการเมืองของบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบการเมืองเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อควบคุม กำกับ และตรวจสอบให้ผู้ปกครองใช้อำนาจปกครองเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมจะพบเห็นได้ในชนชั้นกลางส่วนใหญ่ของประเทศอุตสาหกรรมหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว (Developed Country)

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย คือ ทศนคติและความเชื่อแบบประชาธิปไตย ซึ่งมีผลต่อ “ความมั่นคง” ของระบอบประชาธิปไตยในแต่ละประเทศ นักทฤษฎีการเมืองเลื่องชื่อชาวอังกฤษผู้หนึ่งคือ John Stuart Mill ได้เขียนไว้ว่าก่อนที่ประชาธิปไตยจะมีขึ้นได้ พลเมืองในประเทศจะต้องมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะปกครองตนเองเสียก่อน ความปรารถนาสะท้อนทศนคติที่ว่า ประชาธิปไตยเป็นของดีและสมควรจะทำให้เกิดมีขึ้น ความหมายก็คือ การเป็นประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับ ศรัทธาของคนในชาติที่ประสงค์จะมีการปกครองและมีชีวิตแบบประชาธิปไตยประชาธิปไตยจะงอกงามต่อเมื่อราษฎรมีลักษณะที่ภาษาเทคนิคเรียกว่าการเข้าสู่สภาพการเมือง (Politicized) การเข้าสู่สภาพการเมืองดังกล่าวหมายถึง ลักษณะดังต่อไปนี้ (ฉานินทร์ สันตะพันธ์. 2549) การเอาใจใส่วิถีหรือเหตุการณ์ทางการเมืองการมีทศนคติที่อย่างน้อยที่สุดราษฎรจะต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองไม่โดยตรงก็โดยอ้อมบ้าง เพราะถึงอย่างไรก็ตามการเมืองจะมาเกี่ยวข้องกับเขาจนได้และ การมีความเชื่อว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญที่สมควรจะอุทิศเวลาให้ตามสมควรวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสามารถแบ่งออกเป็นแบบของสังคมที่เจริญแล้วกับของสังคมที่ด้อยความเจริญสำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมที่เจริญได้แก่ (ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2546)

ประการแรกการถือหลักการแบ่งแยกบทบาทกันอย่างชัดเจน (Role Differentiated) ระหว่างบุคคลองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ เช่นมีการขายสินค้าชนิดหนึ่งโดยเฉพาะหรือการที่บุคคลผู้หนึ่งจะทำหน้าที่ในฐานะผู้บริหารอย่างเดียวไม่ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติฝ่ายตุลาการไปด้วย

ประการสองมุ่งสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายวัตถุประสงค์ของภาระหน้าที่งานหรืออาชีพของบุคคลองค์กรหรือสถาบันเป็นหลักการประสบความสำเร็จย่อมได้รับการยอมรับนับถือ

ประการสามบรรทัดฐานทางสังคม (Centralistic Norms) จะมีผลบังคับใช้ทั่วไปกับทุกคนทุกเวลาและทุกสถานที่เช่นความเสมอภาคกันในทางกฎหมายทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคม

อย่างไรก็ดีสังคมที่ยังด้อยความเจริญมีลักษณะดังนี้ (1) ประการแรกบทบาทและหน้าที่ยังคงปะปนกันอยู่ในบุคคลองค์กรและสถาบันเดียวกันเช่นจอมพลสฤษดิ์ธนะรัชต์ทำหน้าที่ทั้งฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายตุลาการเป็นต้น (2) ประการที่สองการยึดมั่นในสิ่งที่ติดตัวคนมาเช่นยอมรับนับถือผู้ที่สืบสกุลมาดีอย่างลูกขุนนางหรือคนมีเงินการให้สิทธิพิเศษแก่ผู้ที่มีการศึกษาสูง ๆ มากกว่าความสามารถในการทำงานรวมทั้งการยกย่องให้เกียรติแก่ผู้ที่มีอายุหรือผู้สูงอายุในฐานะที่ต้องให้การเคารพเชื่อฟังเพราะอาบน้ำร้อนมาก่อนหรือตามหลังผู้ใหญ่หมาไม่กัดดังนั้นหากผู้มีอำนาจนักการเมืองข้าราชการนักธุรกิจและคนไทยโดยทั่วไปต้องการมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบสังคมที่เจริญต้องยึดมั่นในหลักการทั้งสามอย่างได้แก่การรู้จักแยกแยะบทบาทของตนเองว่ามีฐานะหรือบทบาทอย่างไรบ้างในสังคมไม่ใช่ปะปนกันยุ่งไปหมดรวมทั้งการยึดมั่นในความสำเร็จของบุคคลมากกว่าในสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดและยึดมั่นในบรรทัดฐานทางสังคมแบบทั่วไปไม่ใช่การเลือกปฏิบัติ

วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยในเบื้องต้นต้องทราบว่าการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเป็นพื้นฐานหลักของการตีความประเด็นทางการเมืองและการมีพฤติกรรมทางการเมืองวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นจะต้องมีปรากฏอยู่ในกลุ่มคนสองกลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกได้แก่ประชาชนทั่วไปไม่ว่าจะมีอาชีพหรือมีคุณลักษณะทางสังคมอย่างไรก็ตามจะต้องมีวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยกลุ่มที่สองได้แก่ผู้นำทางการเมือง หรือผู้ปฏิบัติงานทางการเมืองจะต้องมีศรัทธาและมีจิตวิญญาณของความเป็นประชาธิปไตยถือเอากระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายอันศักดิ์สิทธิ์นอกเหนือจากเป็นวิธีการที่นำไปสู่การก่อเกิดอำนาจอธิปไตยและการใช้อำนาจอธิปไตยได้ก็ตามที่ผู้นำทางการเมืองไม่มีศรัทธาหรือจิตวิญญาณในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงเนื่องจากมีวัฒนธรรมการเมืองที่เป็นเผด็จการมีจิตที่จะฉ้อโกงและมีแนวโน้มตีความกฎหมายแบบตะแบงที่เรียกว่า ศรีธัญมุงต์ตีความกฎหมายโดยดูที่ลายลักษณ์อักษรแทนที่จะดูประกอบกับเจตนารมณ์ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยย่อมเกิดขึ้นได้ยาก (ลิขิต ธีรเวคิน. 2551) **ส่วนวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยแบบประชาธิปไตยของไทย** คือการสร้างประชาธิปไตยให้หยั่งรากลึกมั่นคงในประเทศใดนั้น มิได้จำกัดวงแคบอยู่เพียงโดยการสร้างรัฐธรรมนูญที่ดีเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องขยายออกไปถึงการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในมโนสำนึกของประชาชนอย่างทั่วถึงด้วย เพราะประสบการณ์ในอดีตได้สอนให้รู้แล้วว่าการเปลี่ยนแปลง

แต่โครงสร้างการปกครองโดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว มิได้สร้าง “ความเป็นประชาธิปไตย” ที่แท้จริง มันคงและยั่งยืนให้เกิดขึ้นในประเทศของเรา “ระบอบประชาธิปไตยที่มีเสถียรภาพ” (Stable Democracy) หรือที่เรียกว่า “สังคมประชาธิปไตย” (Democratic Society) ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการ “ควบคู่” ไปด้วยการยกย่องรัฐธรรมนูญ เพื่อเดินไปสู่เป้าหมายคือ “การปฏิรูปการเมือง” อนึ่ง ในเบื้องต้นนี้ว่า มิได้ปฏิเสธความสำคัญของรัฐธรรมนูญ และการพยายามออกแบบรัฐธรรมนูญที่ดี แต่ให้ความสำคัญต่อการสร้างรัฐธรรมนูญซึ่งเป็น Hardware และการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งเป็น Software อย่างเท่าเทียมกัน (ฉานทิธี สันตะพันธุ์. 2549)

อย่างไรก็ตามเมื่อมองโดยภาพรวมแล้วสามารถสรุปวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยว่ามีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. จะต้องมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักการปกครองแบบประชาธิปไตยประชาชนในสังคมนั้น ๆ ต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากกว่าระบอบอื่นและเห็นด้วยในหลักการของระบอบประชาธิปไตยว่าเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชน

2. จะต้องยึดมั่นและเชื่อถือในหลักความสำคัญและศักดิ์ศรีของบุคคลหลักความเสมอภาคของบุคคลหลักแห่งเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นโดนต้องเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นในการพูดแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกแม้ตนจะไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นเหล่านั้นก็ตามผู้มีจิตใจประชาธิปไตยจะต้องยอมรับหรือมีความอดกลั้นต่อการปฏิบัติที่แตกต่างไปของผู้อื่นหากพฤติกรรมเหล่านั้นไม่ขัดต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของตน

3. เคารพในกติกาของการปกครองระบอบประชาธิปไตยคือหลักการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมากโดยมีข้อผูกพันที่จะต้องได้รับการปฏิบัติตามจากทุก ๆ ฝ่ายทั้งนี้จะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของเสียงส่วนน้อยด้วยเพื่อเป็นหลักประกันว่าการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ กระทำไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมโดยวางอยู่บนพื้นฐานของหลักแห่งเสรีภาพและความเสมอภาคนอกจากนั้นยังต้องปฏิบัติต่อกันอย่างยุติธรรมเคารพในกฎหมายและสิทธิของบุคคล

4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและการปกครองโดยติดตามข่าวคราวกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐบาลการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ และเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาลรวมทั้งการใช้สิทธิการเลือกตั้ง

5. ต้องเป็นผู้มีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองของตนและมีความเชื่อมั่นในตนเองกล่าวคือ ต้องเชื่อมั่นว่าตนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจหรือกำหนดนโยบายของรัฐบาล การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเนื่องจากการปฏิบัติเช่นนี้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

6. มองโลกในแง่ดีมีความไว้วางใจในเพื่อนมนุษย์มีความเชื่อมั่นในตัวเจ้าหน้าที่และสถาบันของทางราชการเนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องของความร่วมมือร่วมใจและไว้วางใจกันประชาชนจะต้องเชื่อมั่นและศรัทธาวาระบอบประชาธิปไตยจะช่วยแก้ปัญหาและภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้ และมนุษย์สามารถปกครองตนเองได้

7. การวิพากษ์วิจารณ์ต้องมีเหตุผลและเป็นไปในทางสร้างสรรค์โดยเฉพาะต่อการใช้อำนาจหน้าที่และการปฏิบัติงานของทางราชการกล่าวคือประชาชนจะต้องคอยตรวจสอบการใช้อำนาจของข้าราชการและผู้มีอำนาจทางการเมืองอยู่เสมอโดยการตรวจสอบคัดค้านและเหนี่ยวรั้งมิฉะนั้นอำนาจความหายนะมาสู่สังคมได้

8. จะต้องเป็นผู้ไม่มีจิตใจเป็นเผด็จการเพราะหากคนส่วนใหญ่ในสังคมมีจิตใจเป็นเผด็จการก็ยากที่ระบอบประชาธิปไตยในประเทศนั้นจะประสบความสำเร็จได้เพราะผู้มีจิตใจเป็นเผด็จการจะมอบความรับผิดชอบทุกอย่างไว้ที่ผู้นำขอการใช้อำนาจเด็ดขาดอ่อนน้อมยอมจำนนต่อผู้มีอำนาจนิยมระบบเจ้าขุนมูลนายไม่ยอมรับความเสมอภาคของบุคคลไม่ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นในการใช้สิทธิเสรีภาพของเราและมักยึดมั่นในค่านิยมแบบเดิม

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นประชาธิปไตยพัฒนาให้สังคมปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยและจะต้องกำหนดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้เป็นไปตามปรัชญาและหลักการประชาธิปไตยอย่างครบถ้วนรวมทั้งต้องเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยทั้งนี้วัฒนธรรมทางการเมืองหมายถึงแบบแผนทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อระบอบการเมืองและองค์การการเมืองซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อมดังนั้นการพัฒนาทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเริ่มต้นด้วยระบอบการเมืองที่จะส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ระบบการเมืองต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการควบคุมกำกับตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายบริหารฝ่ายนิติบัญญัติระบบการเมืองดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็น

“ระบอบประชาธิปไตย” ที่แท้จริงพร้อมกันนี้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงทัศนะและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพื่อเป็นการช่วยให้รัฐบาลมีความรอบคอบในการบริหารประเทศและสอดคล้องตรงกับความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้นรวมทั้งเป็นการควบคุมการบริหารประเทศอีกทางหนึ่งด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2557) ดังนั้นปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีดังต่อไปนี้

1. การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อระบอบประชาธิปไตยเพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชนและเพื่อประชาชนจึงเท่ากับว่าประชาชนเป็นผู้ปกครองประเทศซึ่งคุณภาพการปกครองจะดีเพียงใดก็ย่อมขึ้นอยู่กับผู้ปกครองนั่นก็คือประชาชนดังนั้นถ้าประชาชนมีคุณภาพดีประชาธิปไตยก็มีคุณภาพดีด้วยเพราะคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับคุณภาพประชาชนส่วนคุณภาพของประชาชนย่อมขึ้นอยู่กับการศึกษาเพราะการศึกษาช่วยให้เกิดสติปัญญาคิดพิจารณาตัดสินใจสิ่งใดด้วยความมีเหตุและผลรวมทั้งได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเมืองการปกครองและเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเองจึงมักจะติดตามข่าวสารทางการเมืองมีความสนใจทางการเมืองและมีความรู้

2. เศรษฐกิจของประเทศพบว่าประชาธิปไตยจะมั่นคงและยั่งยืนได้นั้นเศรษฐกิจของประชาชนโดยรวมจะต้องเจริญรุ่งเรืองมีการกระจายรายได้ในหมู่ประชาชนอย่างกว้างขวางและทั่วถึงรวมทั้งช่องว่างระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจในหมู่ประชาชนควรมีน้อยซึ่งคนในประเทศควรได้รับหลักประกันจากสังคมและรัฐให้มีหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปรกติพอสมควรที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเพราะถ้าประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความยากจนแม้แต่ปัจจัยสี่ขั้นพื้นฐานได้แก่อาหารเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคยังมีไม่เพียงพอต่อการบริโภคภายในชีวิตประจำวันแล้วคนย่อม หิวโหย จึงคิดถึงแต่สิ่งที่จะมาบำบัดความหิวจึงไม่มีจิตใจหรือเวลาที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยหากไม่มีความหวังใด ๆ มากกระตุ้นว่าเรามีส่วนร่วมนั้นจะทำให้หายหิวได้

3. คนไทยรู้จักประสานผลประโยชน์เพราะในยุคที่มีการล่าอาณานิคม สิ่งที่คนไทยทำคือเราพยายามสร้างความประนีประนอมต่อต่างชาติ ในขณะที่ชาติประเทศเพื่อนบ้านของเราและอีกหลายประเทศทั่วโลกจับอาวุธขึ้นต่อต้าน จึงทำให้ไม่เกิดความรุนแรงขึ้นง่าย ๆ ในสังคมไทย นอกเสียจากว่าสถานการณ์จะมีความสูงองจริง ๆ และด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีเขียนไว้ในแบบเรียนของประเทศเพื่อนบ้านของเราว่า “ประเทศไทยเป็นประเทศที่เดินตามมหาอำนาจ”

คือเวลาที่เงินเป็นใหญ่ เราก็เดินตามเงิน สหรัฐเป็นใหญ่ เราก็เดินตามสหรัฐ ซึ่งเราทำเช่นนั้น มาโดยตลอด แม้ว่าทุกวันนี้เรายังไม่แน่ใจว่าควรจะเดินตามใครก็ตาม

4. ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งสิ่งที่สะท้อนออกมาชัดเจนที่สุดคือ ความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และความคิดการใช้เวลาไม่ถึง 100 ปี ก็มีความกลมกลืนกันมากในประเทศ ซึ่งต่างจากประเทศเพื่อนของเราหลาย ๆ ประเทศที่ยังมีการแบ่งเขตภูมิภาค และการสู้รบตามแนวชายแดน รวมทั้งการไต่เต้าในสังคมด้วยการศึกษาและระบบอาชีพที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับชนชั้นปกครองเท่านั้น จึงทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้คนทุกระดับได้สร้างทางเดินให้ตัวเอง แม้ว่าจะมีการใช้ฐานะและลักษณะอาชีพเป็นตัวแบ่ง แต่ก็ยังไม่สร้างความเสียหายรุนแรง ยกเว้นจะมีการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม หรือมีเรื่องที่เขาให้พุ่งขึ้นมาจนถึงความไม่ชอบธรรม แต่ที่ผ่านมาก็ไม่ถูกโหมจนรุนแรงและลุกลาม เหมือนกับการเหยียดสีผิวหรือศาสนาในต่างประเทศ

5. สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดต่อวัฒนธรรมของโลกที่จะเห็นได้จากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ที่ทำให้เราได้เปิดหู เปิดตา และโอนอ่อนต่อวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เข้ามา จึงทำให้เราสามารถเทียบตัวเองให้เท่ากับนานาชาติประเทศ และหมายความว่าเราเองไม่ได้ยึดติดกับสิ่งต่างมากนักซึ่งจะส่งผลให้การปิดกั้นทางความคิด ข้อมูลข่าวสาร และการจำกัดสิทธิเสรีภาพ ทำได้ยาก หรือทำไม่ได้นาน เพราะสังคมไทยเปลี่ยนตัวเองเป็นสังคมเปิดแล้ว (วีรพงษ์ รามางกูร. 2558)

6. ความมีเหตุผล หมายความว่า การดำรงและดำเนินชีวิตของนักประชาธิปไตยนั้น จะต้องใช้เหตุผลประกอบ

เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับส่วนรวม หรือเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ เหตุผลที่น่า มาใช้นั้นจะต้องพิจารณาถึงความสมเหตุสมผลเป็นสำคัญ กล่าวคือต้องเป็นเหตุผลที่มีพื้นฐานของข้อเท็จจริงรองรับหากสิ่งนั้นเป็นเรื่องทางวัตถุหรือรูปธรรม และถ้าหากสิ่งนั้นเป็นนามธรรมก็ต้องสามารถแสดงความสมเหตุสมผลตามหลักตรรกศาสตร์อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

7. เคารพตนเคารพท่าน หรือการเคารพซึ่งกันและกัน คือ การเคารพในความเป็นคน หรือในความเป็นมนุษย์ โดยไม่แบ่งชั้นวรรณะ ไม่ดูถูกดูแคลนกันเพราะถือยศ ถือศักดิ์ ถือฐานะ ถือชาติตระกูล ถือชนชั้นและการเคารพในความสามารถของกันและกัน โดยนักประชาธิปไตยจะไม่ขัดขวางหรืออิจฉาริษยาผู้ที่มีความสามารถในทางสุจริต ให้มีโอกาสได้แสดงความสามารถ และพร้อมจะยกย่องชมเชย ซึ่งคนเราเมื่อมีความเคารพซึ่งกันและกันในทุกด้านมากขึ้นเท่าใด

ก็จะเกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เมื่อเกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกันก็จะมีความรักความปรารถนาดีต่อกันทำให้เกิดความร่วมมือที่ดีต่อกันในสังคม สามารถรวมพลังในการสร้างสรรค์และแก้ปัญหาของสังคมและประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

8. อุดกั้นในความแตกต่าง หมายถึง การยอมรับความแตกต่างของกันและกันว่าเป็นสิ่งปรกติของมนุษย์ ทั้งความแตกต่างในเรื่องกายภาพและในเรื่องพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น トラบิตที่ความต่างนั้นไม่ทำ ความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้ใด ผู้มีวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตยจะไม่กล่าวหาใครง่าย ๆ โดยไม่คิดใคร่ครวญให้รอบคอบเสียก่อน ซึ่งการอุดกั้นในความแตกต่างจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนเรามีความเคารพซึ่งกันและกันอันนำ มาซึ่งการเห็นพ้องต้องกันที่จะไม่เห็นด้วยกันได้และสามารถสร้างเอกภาพในความแตกต่างของการอยู่ร่วมกันในสังคมได้แตกต่างแต่ไม่แตกแยก

9. ตกลงกันอย่างสันติวิธี หมายถึงการดำรงและดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสันติถ้อยที่ถ้อยอาศัย

เอาใจเขามาใส่ใจเรา ด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน ไม่มุ่งร้าย ไม่ริษยาอาฆาต หรือไม่ใช้ความรุนแรงไม่ว่ารูปแบบใดในการตัดสินปัญหา เช่น ด่าทอ ใช้กำลัง เป็นต้น ในขณะที่การถกเถียงคือการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและความคิดเห็นอย่างสุภาพด้วยเหตุผลเพื่อพยายามหาข้อสรุปที่น่าจะเป็นประโยชน์มากที่สุดกับทุกคนทุกฝ่าย การถกเถียงเป็นเรื่องปรกติธรรมดาในสังคมประชาธิปไตยซึ่งต่างกับการทะเลาะที่เป็นการมุ่งเอาชนะคะคานกันฝ่ายเดียวโดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริง เหตุผลและความควรไม่ควร การทะเลาะเป็นการขาดการเคารพซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจมีการนำ วิธีการทุกรูปแบบมาใช้เพื่อเอาชนะโดยไม่คำนึงว่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือมีความยุติธรรมหรือไม่ วิธีการที่ใช้อาจมีแม้กระทั่งการใช้ความรุนแรงด้วยวาจาหรือความรุนแรงด้วยกำลังหรืออาวุธ

10. รู้จักมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายความว่าผู้มีวัฒนธรรมประชาธิปไตยจะต้องรู้จักที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ ด้วยการกระทำ อย่างสมเหตุสมผลตามหลักการประชาธิปไตยเพื่อที่จะให้เกิดความถูกต้องเหมาะสม และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าเป็นโทษ เช่น การมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผู้ลงคะแนนแต่ละคนก็ต้องรู้จักเลือกโดยพิจารณาเปรียบเทียบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้สมัคร และพรรคการเมืองที่ผู้สมัครสังกัด ถ้าไม่ทราบก็ต้องพยายามแสวงหาข้อมูลมาเพื่อให้ทราบมากที่สุดแล้วลงคะแนนด้วยความรอบคอบเพื่อให้ได้ผู้ที่ดีที่สุด หรือผู้ที่เลวน้อยที่สุด

11. ไม่ลืมเรื่องสิทธิและหน้าที่ หมายความว่าทุกคนในสังคมประชาธิปไตยต้องตระหนักว่าแต่ละคนต่างก็มีทั้งสิทธิและหน้าที่ตามหลักการกติกาของประชาธิปไตย สิทธิคือ ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ หรือสิ่งที่คนแต่ละคนจะได้จากสังคม ซึ่งคนแต่ละคนจะต้องใช้สิทธิของตนเองให้เหมาะสมโดยไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หน้าที่ คือ สิ่งที่คนแต่ละคนจะต้องทำให้แก่สังคมและประเทศชาติ คนแต่ละคนก็ต้องทำหน้าที่ในฐานะต่าง ๆ ที่ตนเป็นอยู่ในประเทศ เช่น ในฐานะเป็นราษฎรของประเทศ ในฐานะเป็นสมาชิกชุมชนในฐานะเป็นผู้ทำงานในหน่วยงาน เป็นต้น ทั้งนี้ คนทุกคนจะต้องคำนึงอยู่เสมอถึงความเหมาะสมในการเรียกร้องสิทธิและในการทำ หน้าที่ของตนเองอย่างมีความรับผิดชอบ ต้องมีน้ำใจนักกีฬา รู้แพ้รู้ชนะ รู้ภัย ไม่ใช้สูตรตามกติกาสันติวิธีไม่ได้แล้วก็ใช้ความรุนแรงเอาชนะแล้วสร้างกติกาของพวกตนขึ้นมาเองโดยไม่คำนึงถึงเสียงประชาชนส่วนใหญ่จริง ๆ ว่าเขาต้องการหรือไม่นอกจากนี้ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งในเรื่องการตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเองและของผู้อื่นนั้น คือ การตระหนักถึงการมีระเบียบวินัยของตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่คนมักมองข้าม การมีระเบียบวินัยของตนเองเป็นเรื่องสำคัญของการปกครองตนเองคนเราจะปกครองตนเองได้จะต้องมีระเบียบวินัยมากพอสมควรเพื่อเป็นการควบคุมตัวเองให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการโดยไม่ให้ใครคนอื่นมาอ้างเหตุว่าเราปกครองตนเองไม่เป็น แล้วเข้ามาควบคุมเราหรือปกครองเราโดยเราไม่เรียกร้องหรือไม่ยินยอมเพราะการปกครองตนเองร่วมกันของประชาชนตามแนวคิดประชาธิปไตยนั้น ประชาชนแต่ละคนที่รวมกันเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศจะต้องแสดงศักยภาพของตนว่า “ตนปกครองตนเองเป็น”

12. ทำดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวม หมายถึง การที่แต่ละคนคิดและทำ ตนให้เกิดประโยชน์ร่วมของส่วนรวม เพราะประโยชน์ส่วนรวมคือประโยชน์ของทุกคนร่วมกันเมื่อส่วนรวมได้ประโยชน์คนแต่ละคนก็ได้ประโยชน์ด้วยเพราะคนแต่ละคนเป็นองค์ประกอบของคนทั้งหมด ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าคนแต่ละคนจะแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวไม่ได้ คนแต่ละคนย่อมแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวได้เสมอตราบดีที่ประโยชน์ส่วนตัวหรือการแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวนั้นไม่ทำ ให้ผู้อื่นเสียหายหรือเดือดร้อน อย่างไรก็ตาม ถ้าแต่ละคนแต่ละกลุ่มคิดถึงแต่เรื่องผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง จนทำให้ประโยชน์ส่วนรวมเสียหายหรือประโยชน์ผู้อื่นเสียหายอย่างมิยุติธรรมแล้ว สังคมย่อมไม่อาจสงบสุขได้เพราะอาจเกิดการขัดแย้งรุนแรงเกี่ยวกับการจัดสรรผลประโยชน์ เพราะฉะนั้น ในสังคมประชาธิปไตยจึงมีหลักยึดถือว่า หากมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์แล้ว ผลประโยชน์ส่วนรวมย่อมมาก่อนเสมอ เพราะผลประโยชน์ส่วนรวมคือผลประโยชน์ที่ทุกคนต่างได้รับนั่นเอง

13. มิอุดมการณ์ร่วมคือประชาธิปไตยแนวแนววัฒนธรรมประชาธิปไตยในข้อนี้ แสดงให้เห็นว่า การจะสร้าง พัฒนา และธำรงรักษาความเป็นประชาธิปไตยของประเทศให้อยู่ในระดับสูงได้นั้น คนส่วนใหญ่ในประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ผู้นำ ” ในระดับต่าง ๆ ของสังคมต้องรู้จักและเข้าใจสาระสำคัญของประชาธิปไตย และต้องมีความต้องการประชาธิปไตยด้วย

14. เห็นแก่ประเทศชาติหรือมีความรักชาติหมายความว่า การที่คนเรามีความสำนึกในความเป็นชาติของตน เป็นจิตสำนึกของความเป็นชาตินิยม เป็นความรักและภูมิใจในประเทศชาติของตน ต้องการให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง ราษฎรพลเมืองมีความสันติสุข มีการร่วมกันทำนุบำรุงสิ่งที่ดีอยู่แล้ว และสร้างสิ่งดีที่ขาดแคลนขึ้นมาใหม่ ขจัดสิ่งที่ไม่ดีงามซึ่งขวางกั้นความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองให้หมดไปหรือลดทอนลงให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เป็นการรู้จักแยกแยะส่วนดีส่วนไม่ดีโดยแก้ไขส่วนที่ไม่ดีพร้อมกับเสริมสร้างส่วนที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น โดยไม่มีความจำ เป็นต้องมุ่งร้ายหรือรุกรานใครหรือประเทศใด

15. พัฒนาความรู้ความสามารถของตนหมายความว่า คนที่มีคุณภาพที่จะสามารถช่วยสร้างชาติให้เจริญรุ่งเรืองได้นั้นจะต้องพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองและของกันและกันอยู่เสมอ ใ้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก คนเราเมื่อเชื่อว่าคุณมีความรู้ความสามารถก็จะมีคามมั่นใจในตัวเองและในการกระทำ ของตัวเอง คนที่มีความมั่นใจในตัวเองย่อมมีโอกาสที่จะทำ การสิ่งใดให้ประสบความสำเร็จได้มากกว่าคนที่ไม่มีความมั่นใจในตัวเองกล่าวคือการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะสมบูรณ์ได้นั้นต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาทั้งระบบ ทั้งด้านการเมืองเศรษฐกิจ สังคม ประชากร ให้มีเสถียรภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนให้มีบทบาทมากยิ่งขึ้นด้านการเมืองต้องเสริมสร้างระบบการเมือง รัฐบาลต้องมีนโยบายการบริหารและพัฒนาประเทศให้ครอบคลุมถึงความต้องการของประชาชนอย่างรอบด้าน โดยสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยปลูกฝังให้ประชาชนมีจิตสำนึก มีความรู้ เห็นคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยด้านเศรษฐกิจต้องพัฒนาเศรษฐกิจโดยรัฐบาลต้องบริหารให้มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นการกระจายรายได้เท่าเทียมกัน และส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพทั้งภาคอุตสาหกรรมเกษตรกรรมพาณิชยกรรมและด้านสังคมต้องให้การศึกษาระดับพื้นฐานแก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยประชาชนนั้นนับได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อม ในรูปแบบของการร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วม ดำเนินการทุก ๆ เรื่องที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน

รวมทั้งต้องเพิ่มการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนด้วยแม้ว่าประชาธิปไตยจะเป็นระบอบการปกครองที่บูชาสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ แต่การอ้างถึงสิทธิและเสรีภาพก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย การใช้สิทธิและเสรีภาพเกินขอบเขตจนละเมิดหรือก้าวล่วงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น หรือทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในสังคมนั้น ถือว่าการใช้สิทธิและเสรีภาพเช่นนี้ย่อมเป็นสิ่งมิชอบ และที่กล่าวมาทั้งหมด 15 ข้อนี้เป็นปัจจัยที่เกื้อต่อการพัฒนาประชาธิปไตย เป็นหน้าที่ของพลเมือง ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางประชาธิปไตย ที่ต้องปลูกฝังหยั่งรากตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อจากรุ่นเด็กไปสู่รุ่นใหญ่ให้เข้าใจในวัฒนธรรมทางการเมือง อันจะนำไปสู่สังคมวัฒนธรรมทางการเมืองที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

การที่พัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้เป็นระบอบการปกครองที่ดีได้ จะต้องมุ่งเน้นให้ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ที่ถูกเลือกโดยประชาชนให้เข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ จะต้องทำหน้าที่โดยมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของตัวเองหรือพวกพ้องหรือกลุ่มที่สนับสนุนตนเองแต่เพียงเท่านั้น การที่จะทำให้เป็นเช่นนั้นได้ จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยประชาชนต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ทั้งในการเลือกผู้ปกครองที่ดี และการตรวจสอบติดตามการทำงานของตัวแทนที่เลือกไปให้ทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงการถอดถอนตัวแทนหรือผู้ปกครองที่ไม่ดีออกไปด้วย หากภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง มีความรู้ความเข้าใจ ก็จะทำให้ตัวแทนที่ถูกเลือกเข้าไปจำเป็นที่จะต้องทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้รับความไว้วางใจและความศรัทธาเชื่อมั่นจากประชาชน สิ่งสำคัญที่จะทำให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองอย่างเข้มแข็ง จะต้องมุ่งให้ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งปลูกฝังค่านิยม และวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชน เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น และถูกหล่อหลอมให้มีวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น ก็จะทำให้เลือกตัวแทนที่มีคุณภาพมากขึ้น ได้ตัวแทนที่ดีเข้าไปทำหน้าที่สร้างผลประโยชน์ให้กับสังคม รวมทั้งทำให้ตัวแทนที่ไม่ดีจะถูกกำจัดออกไปจากระบบ การพัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคมประชาธิปไตยได้นั้น ต้องปรับกระบวนการในการพัฒนาและแนวปฏิบัติ ซึ่งเราดำเนินการอยู่โดยคิดว่า เป็นการเพียงพอแล้วที่จะเป็นประชาธิปไตย ซึ่งความจริงไม่ใช่สังคมไทยเพียงแต่นึกไปเท่านั้นว่าเราเป็นประชาธิปไตยแล้ว แต่ในความเป็นจริงเป็นเพียงประชาธิปไตยปลอมเท่านั้น นับว่าเป็นจุดอ่อนที่ทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยล่าช้า สังคมไทยพร้อมที่จะปรับทัศนคติในการใช้ชีวิตประจำวันใหม่ใหม่เพื่อสร้างวิถีชีวิตประชาธิปไตยขึ้นก่อนเป็นลำดับแรก ในการที่จะก้าวไปสู่สังคมประชาธิปไตยตามที่ต้องการ (เสนีย์ คำสุข).

2550) ดังนั้นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีดังต่อไปนี้

1. การเป็นรัฐอุปถัมภ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยในปี 2475 เป็นการถ่ายโอนอำนาจจากระบอบเก่าสู่ระบอบใหม่เป็นรัฐใหม่ที่ใช้ระบอบรัฐธรรมนูญนิยม หรือประชาธิปไตย ทบทวนความแข็งแกร่งของระบบราชการที่มีอยู่ก่อนแล้วความจำเป็นของระบอบใหม่ที่ต้องมีผู้นำจากการเลือกตั้งของประชาชนจึงถูกใช้เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลยังคงผูกขาดอำนาจและบทบาทไว้ที่ส่วนกลางทั้งหมดประชาชนจึงถูกรวบงำและถูกกำกับเพียงทำหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายเสียภาษีและไปเลือกตั้ง ทำให้ประชาชนโดยทั่วไปเข้าใจว่าประชาธิปไตยคือการไปเลือกตั้งเป็นเพียงพลเมืองดีผู้มีหน้าที่ตามที่รัฐกำหนดให้จึงยังไม่มีพลเมืองที่ไปมีส่วนร่วมในการกำหนดการมีอำนาจและการสืบทอดอำนาจทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงจำกัดอยู่เพียงระดับการเลือกตั้ง นอกจากนั้นแล้ว การมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางสังคมของประชาชนก็มีขอบเขตจำกัดอยู่เพียงการไปเข้าร่วมในโครงการของทางราชการ เช่นกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น จึงทำให้ประชาชนถอยห่างจากการเมือง และคอยรอรับความช่วยเหลือจากทางราชการ ซึ่งเป็นลักษณะของประชาชนที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้ที่เหนือกว่าและขาดความเชื่อมั่นในการพึ่งตัวเอง (ทิพาพร ต้นติสุนทร.2558)

2. กลุ่มปัญญาชนซึ่งถ้าพูดถึงปัญญาชนในอดีตนั้น เป็นเหมือนผู้กล้า เป็นผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณของประชาธิปไตย แต่หลังจากในปี พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน ปัญญาชนของเรามีความอ่อนแอลง ไม่มีความกล้าและขาดจริยธรรมทางความคิดที่ต้องมีการทบทวนถึงบทบาทของตนเองอีกครั้ง

3. พรรคการเมืองที่เป็นเพียงจักรสำคัญในการพัฒนาและผลักดันกลไกของประชาธิปไตย แต่ที่ผ่านมาพรรคการเมืองไทยนั้นล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด ส่วนที่ไม่ล้มไม่ถุกก็เป็นพรรคที่ไม่มีความกล้าที่จะแสดงออกทางการเมือง อีกทั้งการใช้ระบบการเมืองเพื่อทำลายกันเองส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยอ่อนแอลง

4. สื่อมวลชนที่เป็นผู้ถ่ายทอดความคิดของปัญญาชนและนโยบายของฝ่ายการเมืองให้ประชาชนรับรู้ แต่ที่ผ่านมาเราไม่เห็นบทบาทดังกล่าวของสื่อในปัจจุบัน ยิ่งเมื่อเทียบกับสื่อในสมัยรัชกาลที่ 6-7 ที่มีความกล้าหาญและมีอุดมการณ์มากกว่านี้ (วิรพงษ์ รามางกูร. 2558)

5. การศึกษาที่รวมศูนย์อำนาจการจัดการไว้ที่รัฐบาลส่งผลให้เกิดวัฒนธรรม

ของคนที่ไม่ค่อยเข้าใจบทบาทของรัฐบาลที่มีผลต่อความเป็นอยู่ของตนเอง และไม่สนใจเรื่องส่วนรวม นักเรียนจึงมุ่งแข่งขันกันเรียน จนเมื่อสำเร็จการศึกษาก็มุ่งหาเลี้ยงชีพเพื่อประโยชน์ของตน และทิ้งภาระทางสังคม-การเมืองไว้กับนักการเมือง อันเป็นค่านิยมของการบุชชียกย่องผู้มีความสำเร็จทางเศรษฐกิจ มากกว่าการให้ความสำคัญกับการสร้างคนที่มีความรู้ คุณธรรมที่พร้อมเสียสละเพื่อส่วนรวม (ทิพาพร ดันติสุนทร. 2558)

6. สถาบันครอบครัวเนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ไม่เป็นประชาธิปไตย การใช้ชีวิต การงานในสถาบัน องค์กรต่าง ๆ จึงมีลักษณะแบบถูกจำกัดทั้งการมีทัศนคติแบบอุปถัมภ์ การไม่ให้ความเท่าเทียมกันในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ระบบการเลี้ยงดูในครอบครัว ก็ได้รับอิทธิพลนี้ไปด้วย ซึ่งอันที่จริงแล้วการบ่มเพาะตั้งแต่เด็กนั้นเป็นเรื่องสำคัญมาก เพื่อให้เขามีจิตใจที่อ่อนโยน มีคุณธรรม รู้จักการมีเหตุผล แบ่งปัน รู้จักรับฟัง มีการแสดงออก และหลีกเลี่ยงการทะเลาะวิวาทด้วยการใช้กำลัง และรักความยุติธรรม แต่การเลี้ยงดูเด็กของคนไทย ไม่เป็นประชาธิปไตยเท่าที่ควร เพราะเราสอนเด็กแบบอำนาจนิยมจากการคุ้นชินการใช้ชีวิตภายในรัฐที่ใช้อำนาจในการปกครองบังคับ เราจึงสอนเด็กโดยใช้ระบบอาวุโสเป็นใหญ่ ผูกขาดความถูกต้องทุกอย่างที่ถูกต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามโดยขาดเหตุผล เด็กไม่เข้าใจว่าเขาควรมีวินัยอย่างไรแต่ต้องคอยเอาใจผู้ใหญ่ พ่อ แม่ ผู้อาวุโสทุก ๆ คนที่อยู่ในครอบครัว เขาจึงไม่มีวินัย ไม่รู้จักรับผิดชอบตัวเอง จัดการตัวเองไม่ได้ ไม่รู้จะปฏิบัติอย่างไร เพราะคตินิยมที่ว่า “เด็กดีคือ ผู้ที่เชื่อฟังผู้ใหญ่” นั่นเองดังนั้น ระบบการอบรมเลี้ยงดู จะช่วยสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นได้ก็ตั้งแต่ที่บ้าน ตั้งแต่เล็กด้วยการสร้างสมดุลระหว่างการให้เสรีภาพ ความรับผิดชอบ และความมีวินัย โดยเฉพาะการสร้างนิสัยให้เป็นผู้มีวินัยที่ควบคุมตัวเองได้ เพราะคำว่า วินัย หมายถึงข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติอย่างสมควรใจจนเป็นนิสัย วินัยเป็นสิ่งสำคัญมากในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นการปกครองตนเอง ดังนั้น ถ้าประชาชนในชาติขาดความรับผิดชอบและไม่มีความมีวินัยในตนเองแล้ว นั่นย่อมหมายถึงการไม่สามารถบังคับหรือควบคุมตัวเองให้อยู่ในกรอบ กติกาที่ตนเองและผู้อื่นร่วมกำหนดขึ้นได้ ซึ่งส่งผลทำให้ไม่สามารถที่จะใช้สิทธิในการปกครองอย่างเหมาะสมได้เช่นกัน ซึ่งการเป็นผู้มีวินัยนั้นยังเป็นผู้ที่มีความซื่อตรงต่อหน้าที่ของตนด้วย คือ มีความรับผิดชอบต่อสถานภาพต่าง ๆ ที่ตนเป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกของชุมชนของครอบครัว และพลเมืองของประเทศ ซึ่งการมีวินัยนี้มีความจำเป็นมากสำหรับสังคมไทย เพราะคนไทยโดยทั่วไปนั้นมักขาดวินัย แต่ชอบอิสระ ดังคำกล่าวที่ว่า “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” คนไทยจึงชอบหลบหลีกกฎหมาย หรือระเบียบสังคม เช่น การฝ่าฝืนกฎจราจร การหลีกเลี่ยงภาษี เป็นต้น (ทิพาพร ดันติสุนทร. 2558)

7. วงจรความขัดแย้งทางอำนาจ อิทธิพลและผลประโยชน์ระหว่างชนชั้นนำทางการเมือง (political elites) คือ กลุ่มที่ควบคุมบังคับใช้กฎหมายกับกลุ่มธุรกิจนายทุนที่ถือเงินทุน และฐานรากกลุ่มการเมืองได้อุปถัมภ์ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเพียงเสมือน “ผู้ดู” หรือไม่มีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกวิธีการแก้ปัญหา เพราะว่าไม่มีพลังทางการเมืองมากเพียงพอ จากพื้นฐานความอ่อนแอของวัฒนธรรมประชาธิปไตยของสังคม ประกอบกับการให้คุณค่ากับการเมืองของ ‘เจ้านาย’ หรือชนชั้นนำ ตามพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมศักดินาและอุปถัมภ์ คนไทยจำนวนไม่น้อย รวมทั้งผู้ที่ออกมาชุมนุมประท้วงรัฐบาลและผู้นำที่ตนไม่ชอบ จึงพอใจเพียงการเลือกฝ่ายทางการเมืองหรือกลุ่มชนชั้นนำโดยไม่ได้อึดถือหรือศรัทธาหลักการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง (เสนีย์ คำสุข. 2550)

8. ไม่ชอบกลุ่มและขาดการร่วมมือประสานงาน คนไทยมีลักษณะอุปนิสัยที่ไม่ชอบการรวมกลุ่มหรือทำงานแบบทีมแต่ชอบทำงานคนเดียว ดังที่เรียกว่า “ฉายเดี่ยว” (One man show) คนไทยมีความสามารถสูงมากเมื่อทำงานคนเดียว แต่ถ้าหากร่วมกันคนอื่น เมื่อนั้นความสามารถจะลดลงเหลือครึ่งเดียว ที่เป็นเช่นนี้เพราะไม่อยากให้ใครเกินหน้าเกินตา ซึ่งดีชิงเด่นกัน ซึ่งลักษณะนี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ในแง่ของการพัฒนาเพื่อสังคมหรือส่วนรวมไม่อาจเกิดขึ้นได้ถ้าไม่มีการรวมกลุ่ม ดังคำกล่าวที่ว่า “ถ้าไม่มีกลุ่มก็ไม่มีการพัฒนา”

9. ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ชอบสภาพเดิม ๆ และยังต่อต้านการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่ไปกระทบกระเทือนสถานะและผลประโยชน์ของตน โดยเฉพาะคนไทยเราในชนบทยังชอบทำอะไรที่สืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิม และมีไม่น้อยที่คนภายนอกมองว่ามั่งมายนแต่คนไทยก็ยังทำต่อไปโดยไม่สนใจเหตุผล ไม่ตั้งข้อสงสัย เช่น การประกอบอาชีพเกษตรกรรม พ่อแม่ปู่ย่าตายายทำมาอย่างไรก็จะทำอยู่เช่นเดิมไม่คิดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นซึ่งลักษณะแบบนี้ส่วนทำให้การพัฒนาประเทศเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากรับและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าไปจะถูกต่อต้าน

10. ขาดจิตสำนึกและอุดมการณ์เพื่อชาติบ้านเมือง โดยไม่คำนึงถึงชาติบ้านเมือง โดยคิดอยู่เสมอว่า “ประเทศชาติ ไม่ใช่ของเราคนเดียว” เมื่อทำกิจการใดจะคิดแต่แสวงหาผลกำไร ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของ กาฝากสังคม หรือ ปลิงดูดเลือดสังคม คนไทยขาดจิตสำนึกและอุดมการณ์ จะมีพฤติกรรมโกงชาติโกงแผ่นดิน ฉ้อราษฎร์บังหลวง ขูดเลือดประชาชน ลักษณะเช่นนี้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศเพราะทำให้การทำงานใด ๆ จะมุ่งไปที่ประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ไม่คิดถึงประโยชน์ของส่วนรวม จะนิ่งเฉยหรือเมินเฉยต่อความทุกข์ยากของประชาชนส่วนรวมและประเทศชาติ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. 2558)

บทสรุป

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ไม่สามารถจะพัฒนาได้ด้วยการร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อจัดโครงสร้างและกระบวนการทางการเมืองแต่เพียงอย่างเดียว ที่สำคัญจำเป็นจะต้องมีพื้นฐานที่มั่นคงนั้นคือการมีวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยถ้าสังคมนั้นประชาชนส่วนใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำการเมืองมีลักษณะที่เป็นเผด็จการอันเนื่องมาจากวัฒนธรรม สังคมรวมตลอดทั้งบุคลิกภาพของคนในสังคมนั้น ย่อมยากที่จะพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยคือการมีทัศนคติที่เชื่อในความเสมอภาคของมนุษย์ มีศรัทธาในมนุษย์ว่าสามารถใช้เหตุใช้ผลในการชี้แจงข้อสงสัยและความขัดแย้งต่าง ๆ เชื่อในสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นที่แตกต่าง มีจิตใจที่เป็นนักกีฬาการยอมเสียสละส่วนตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวม การเคารพในหลักนิติธรรม โดยมีแนวโน้มที่จะร่างกฎหมายและอำนาจกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวม ประชาธิปไตยที่แท้จริง ก็คือ การสร้างประชาธิปไตยที่มาจากฐานรากเพราะวัฒนธรรมทางการเมืองคือรากฐานสำคัญของระบบการเมืองการปกครองและวัฒนธรรมทางการเมือง เป็นเรื่องที่ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ๆ เริ่มตั้งแต่ครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคม ฝึกเด็กให้มีระเบียบวินัย ให้คิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ฝึกให้เขาคิดและตัดสินใจด้วยตนเองมากขึ้น ฝึกให้เป็นนิสัยในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะอยู่ในชุมชน สถานศึกษา หรือองค์กร ก็จะต้องยึดหลักของประชาธิปไตยเท่านั้น หากทุกคนประพฤติปฏิบัติเช่นนี้ ประชาธิปไตยก็จะสามารถเกิดขึ้นได้แท้จริง

การพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อประชาชนทำหน้าที่ของตนเองหน้าที่พลเมืองที่ดีการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองต้องเริ่มต้นจาก “จิตสำนึกของความเป็นพลเมือง” คือมองสังคมที่ตนอยู่ด้วยความเป็นเจ้าของ มีการรับรู้ และรู้สึกกับปัญหาที่เกิดขึ้นในบ้านเมืองมองว่าเป็นปัญหาที่ตัวเราเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมได้แก้ไขได้ และต้องเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ไขพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมได้วัฒนธรรมประชาธิปไตยที่เหนียวแน่นนั้นนอกจากจะช่วยสร้างช่วยพัฒนาและช่วยรักษาประชาธิปไตยไว้ได้แล้วยังจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดการพังทลายหรือล่มสลายของประชาธิปไตยอีกด้วยซึ่งการพัฒนาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยจึงมิได้อยู่เฉพาะการร่างรัฐธรรมนูญการมีพรรคการเมืองการเลือกตั้งการประชุมรัฐสภาการบริหารโดยฝ่ายบริหารแต่จะต้องมีฐานรากที่สำคัญที่สุดนั้นคือ วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความเสมอภาคการเคารพในสิทธิเสรีภาพการเคารพในหลักนิติโดยเฉพาะอย่างยิ่งการยึดมั่นอยู่ในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ถนอมไปสู่ประชาธิปไตย จึงไม่ใช่ถนนที่เรียบราบ จะต้องใช้เวลาในการพัฒนาโดยตัวแปรสำคัญที่สุดคือการศึกษาวรรณกรรม และจิตสำนึกที่สอดคล้องกับโครงสร้างและกระบวนการประชาธิปไตย หรือระบบประชาธิปไตยโดยคนจำนวนมากเชื่อว่าเป็นเป้าหมายสูงสุดของสังคมมนุษย์ในยุคโลกาภิวัตน์

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. 2550. วัฒนธรรมการเมือง อำนาจการเมือง และรัฐธรรมนูญ. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558 จาก www.pub-law.net
- จิรัช วิระสัย. 2542. รัฐศาสตร์ทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
- ฉานนรินทร์ สันตะพันธ์. 2549. วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2558 จาก www.pub-law.net
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. 2546. วัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2558 จาก www.tea.gspa_buu.net
- ทิพาพร ตันติสุนทร. 2558. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2558 <https://www.gotoknow.org/posts/515936>
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2554. วัฒนธรรมทางการเมือง. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2558 จาก http://www.social.flas.kps.ac.th/file_upload/0375112.5.pplx
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2551. วัฒนธรรมการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2558 จาก www.dhiravegin.com
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. 2558. อุปนิสัยคนไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558 จาก www.wiruch.com
- วีรพงษ์ งามมางกูร. 2556. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2558 http://www.maticgon.go.th/new_s_detail.php
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2551. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักประชาสัมพันธ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร,
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2557. การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- เสนีย์ คำสุข. 2550. ปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อ 25 ตุลาคม 2558 จาก www.kpi.ac.th
- อุไรวรรณ ธนสถิต. 2556. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย. สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2556 จาก <http://www.kpi.ac.th/kpith/pdf/>